

بررسی معیارهای دینداری از دیدگاه دانش آموزان دوره‌ی متوسطه‌ی شاهین شهر در سال تحصیلی ۸۳-۸۲* مهری قربانیان - دکتر وحید قاسمی

مقدمه

هزاران سال است که انسان به برکت ارتباط‌های روحانی و معنوی، زندگی خویش را جلوه‌ای الهی بخشیده و با تحکیم ارتباط خود با آفریدگار جهان به مقام خلیفه‌ی الهی رسیده است. در سایه‌ی اعتقادات و باورهای دینی، انسان دریافت که فراتر از همه‌ی حیوانات و نغمه‌ای از روح الهی در او به وجود آمد که «من» واقعی‌اش را آشکار ساخت و از «من» حیوانی جدایش کرد.

ولی امروزه در آستانه‌ی هزاره‌ی سوم که بشر با شتابی وصف‌ناپذیر به سوی پیشرفت‌های همه جانبه و فراتر از کمره‌ی خاکی پیش می‌رود، با همان شتاب از مباحث اخلاقی و ارزشی دور می‌شود و ما شاهد فروپاشی انسانی اخلاقی و اخلاق انسانی هستیم.

در چنین موقعیتی دین و تربیت دینی است که عامل هدایت بشر در مسیر زندگی شده و او را به فطرت خود که همان حق‌طلبی و کمال‌گرایی است برمی‌گرداند و او را از انحطاط اخلاقی باز می‌دارد. در این میان توجه به تربیت دینی نوجوانان از اهمیت خاصی برخوردار است.

اگر نوجوانان دریابند دین نشان دهنده‌ی راه زندگی، سبب سعادت و عامل جلوگیری از فساد، انحراف و ضد ارزش‌هاست، آن‌گاه عاشقانه پذیرای دین و تعالیم دینی می‌شود.

همان طور که ذکر شد، انسان موجودی کمال طلب است و یکی از راه‌های نیل به کمال، داشتن آسوه و الگوست. الگویی که خود موجودی ارزنده و دارای سجایای اخلاقی و انسانی باشد. ولی باید دید یک چنین الگویی به عنوان یک فرد با ایمان و دیندار چه معیارهایی باید داشته باشد تا نوجوانان و جوانان تحت تأثیر جاذبه‌های معنوی وی قرار گرفته و غبارهای فراموشی را از فطرت خود بزدایند.

بنابراین محقق در پی آن است که معیارهای دینداری را با توجه به نظرهای نوجوانان در پنج حیطه‌ی، باورهای دینی، مناسک و اعمال دینی، عواطف و تجربه دینی، پیامدهای دینی و دانش دینی تعریف نماید تا از این طریق بتواند به علت بعضی از رفتارهای مغایر با مذهب پی برده و راهکارهایی را جهت آگاهی دادن و تأثیرگذاری بیشتر بر این قشر آینده‌ساز ارائه دهد و به این وسیله آنان را به فطرت خویش باز گرداند.

بیان مسأله:

امروزه در تمام جوامع، دغدغه‌ی اصلی مسؤولان، پرورش نوجوانان و جوانان و آماده کردن آنان برای ورود به جامعه است. در کشور اسلامی ما نیز در سال‌های اخیر توجه ویژه‌ای به امر تعلیم و تربیت نوجوانان و جوانان شده است. به ویژه در زمینه‌ی تربیت دینی، بیشترین نگرانی مسؤولان عرصه تربیت این است که چرا با وجود این همه برنامه‌ریزی و تبلیغ، گرایش جوانان نسبت به دین و اعمال دینی روز به روز کمتر می‌شود.

این دوری از مذهب پیامدهای ناگواری را برای اجتماع ما به بار آورده، از جمله اینکه جوانان دیگر چندان ارزش‌ها و هنجارهای موجود در جامعه را قبول ندارند. هم‌چنین وجود این همه بیماری‌های روحی و روانی، نشان می‌دهد که انسان امروز جایگاه امن خود را از دست داده و دچار سرگردانی شده است.

حال باید ببینیم چرا دین ما که کامل‌ترین دین است و بر تمامی جنبه‌های زندگی انسان احاطه داشته و برای جزئی‌ترین مسایل زندگی بهترین دستورها و راهکارها را ارائه داده است، مورد بی‌مهری نوجوانان و جوانان قرار گرفته؟ آیا با پیشرفت فناوری دین جذابیت خود را از دست داده؟ و یا اینکه حداقل تعریف دینداری نزد آنان (معیارهای دین و دینداری) نسبت به گذشته در حال تغییر است.

یافته‌های پژوهش طالبان پیرامون دینداری و بزهکاری در میان جوانان دانش‌آموز منطقه‌ی ۵ تهران در سال ۱۳۷۷ نشان داده است، که نسل جدید از حیث اعتقادات به ارکان اصلی دین هیچ‌گونه مشکلی با اساس اسلام نداشته و مبانی محوری آن را کاملاً قبول دارند و نتایج این پژوهش نشان داده است که ۵۵٪ به‌بالا اولین سطح ایمان مذهبی، یعنی شهادتین (اعتقاد به خدا و رسول) را قبول دارند و این نمایان می‌سازد که نسل جدید از حیث اعتقاد به ارکان اصلی دین و محور دین مشکل چندانی ندارند. در دین اسلام پایه‌ی ایمان اقامه‌ی نماز است و ۸۶٪ با خواندن نماز وارد مرحله‌ی دینداری شده‌اند و در عین حال ۹۰٪ دانش‌آموزان بیشتر روزها روزه جوانان دانش‌آموز هم نماز می‌خوانند و هم روزه می‌گیرند. اگر دینداری را منحصر به رعایت احکام عبادی ندانیم و

بر اساس هنجارها و مناسک نیز تعریف کنیم و هم‌چنین میزان *این پژوهش با حمایت‌های مالی سازمان آموزش و پرورش استان انجام پذیرفته است.

توجه و ارتباط شخصی با خداوند را مبنای دینداری قرار دهیم، ۹۵/۳٪ جوانان با توجه به تعریف توبه و کمک خواستن از خداوند برای جبران گناهانشان دارای چنین تجربه‌ای بوده‌اند. هر چند ظاهراً به هنجارهای دینی و نمادهای ظاهری تعریف شده برای مذهب توجه ندارند. از نظر بعد اعتقادات دینی نیز ۹۲٪ این اعتقادات را داشته‌اند (طالبان، ۱۳۸۱، ص ۷).

بررسی نظریات دانش‌آموزان پیرامون ضرورت عقیده‌مند بودن نیز نشانگر این است که «که ۸۴/۶٪ دانش‌آموزان باور قلبی به خدا دارند و ۷۶/۱۴٪ نسبت به دعا نظر مثبت دارند، هم‌چنین ۶۷/۵٪ محدود شدن به واسطه دینداری را رد کرده‌اند ولی به‌طور کلی گرایش مذهبی در دانش‌آموزان وجود دارد» (رضا علیان، ۱۳۸۰، ص ۹۵).

«طبق جدیدترین پژوهش‌های جامعه‌شناختی، چه در آفریقای جنوبی و مکزیک که بالنسبه توسعه نیافته‌اند و چه در آمریکا که پیشرفته‌ترین جامعه بشری (از نظر فرهنگ مادی) است، بیش از ۹۵٪ انسان‌ها به وجود خداوند ایمان دارند و حتی خود را دیندار می‌دانند» (اینگلهارت، ۱۳۷۳، ص ۲۱۶).

«به نظر اینگلهارت اعتقاد به خداوند و تعهد مذهبی به معنای میزان اهمیت خداوند نزد افراد، شاخص بسیار حساس بعد دینداری است» (اینگلهارت، ۱۳۷۳، ص ۲۱۶).

باتوجه به مقدمات ذکر شده به تعریف دینداری می‌پردازیم: از نظر محمدمهدی بهاروند «دیندار کسی است که دارای اخلاق نیک و اعمال نیک اما متناسب با اوامر و نواهی دین باشد، به تعبیر دیگر اخلاقی را که دین سفارش کرده است و افکاری که مورد توجه دین بوده و شخص می‌تواند آنها را پایه‌های نظری دین بداند و بالاخره احکامی دینی که اعمال او را مشخص می‌کند، همگی به عنوان سه عرصه‌ی اصلی در دینداری مطرح‌اند» (بهاروند، ۱۳۸۰، ص ۱).

با توجه به اینکه تعریف واحدی از دینداری وجود ندارد، ولی به نظر می‌رسد «در حال حاضر بر سر اینکه دینداری مشتمل بر پنج بعد است، توافق نسبی حاصل شده است. این ابعاد که توسط گلاک^(۱) و استارک^(۲) معرفی شده‌اند، عبارتند از: ابعاد اعتقادی یا باورهای دینی^(۳)، مناسک یا اعمال دینی^(۴)، تجربی یا عواطف دینی^(۵)، فکر یا دانش دینی^(۶)، و پیامدها و آثار دینی^(۷)» (به نقل از سراج‌زاده، ۱۳۷۸، ص ۲).

باتوجه به مطالب گفته شده، معیارهای دینداری را در پنج معرف مشخص، تنظیم و میزان گرایش دانش‌آموزان در این پنج معرف مورد بررسی قرار می‌گیرد که عبارتند از:

باورهای دینی شامل: اعتقاد به خدا، پیامبر، فرشتگان و ائمه

اطهار و قیامت و...

عواطف دینی شامل: حالت نزدیکی به خدا، پیامبر، ائمه یا به‌طور کلی حالت معنوی خالصانه عمیق که به فرد دست می‌دهد و باعث نزدیکی او با خالق می‌شود. مانند گریه افتادن به هنگام نماز یا احساس نزدیکی به ائمه در هنگام زیارت، توبه، پشیمانی از گناه و...

مناسک و اعمال دینی شامل: نماز، خواندن قرآن، روزه، پرداخت خمس و زکات و...

پیامدهای دینی شامل: حفظ حجاب، (اجباری یا اختیاری)، مشارکت سیاسی، ایجاد هماهنگی، رعایت حق‌الناس و تواضع و... دانش دینی شامل: آشنایی با مهم‌ترین کتاب‌های دینی: نهج‌البلاغه، مفاتیح‌الجنان، آشنایی با قرآن و تاریخ اسلام و...

با توجه به اینکه هدف محقق مشخص ساختن معیارهای دینداری است، لذا در این پژوهش به بررسی معیارهای دینداری از دیدگاه دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه شاهین‌شهر می‌پردازیم.

در پایان اشاره می‌کنیم که این تحقیق تنها شامل متغیر دینداری است و از طریق پنج معرف که در عین رابطه تا حدودی هر یک از آنها را می‌توان مستقل فرض نمود، بررسی می‌شود.

اهمیت و ضرورت موضوع: در موقعیت کنونی جامعه‌ی ما که جوانان از هر طرف مورد هجوم فرهنگ‌های به‌ظاهر متمدن قرار گرفته‌اند و به سرعت از اصل و فطرت خود که همان خداجویی و کمال‌طلبی است، دور می‌شوند، لزوم توجه به راه‌های پرورش و تقویت احساس مذهبی و رفتارهای خداجویانه ضروری به نظر می‌رسد. یکی از پایدارترین و خویشتن‌دینداری‌ترین روش‌هایی که در ایجاد و پرورش احساس مذهبی و تمایل به انجام اعمال دینی مؤثر است، روش الگویی است، زیرا انسان از طریق غیر مستقیم و به وسیله‌ی مشاهده‌ی رفتار، بیشتر به انجام رفتار مطلوب و به‌ویژه اعمال مذهبی رغبت نشان می‌دهد. ولی این امر در صورتی میسر است که فرد مورد نظر به لحاظ شخصیتی مورد قبول فرد باشد و او را به‌عنوان یک فرد دیندار قبول داشته باشد.

با توجه به این امر اگر ما ارزش‌های دینی جوانان خود و عوامل مؤثر در شکل‌گیری این ارزش‌ها را بشناسیم می‌توانیم به‌نحوی شایسته در جهت راهنمایی و ارشاد آنان گام برداریم و با شناسایی مسیرهای مؤثر در فراگیری ارزش‌های دینی بتوانیم ارزش‌های

- 1 - Charles Glock
- 2 - Rodney Stark
- 3- Ideological dimension (religious beliefs)
- 4 - Tualistl dimension (religious practices)
- 5 - Experiential dimension (le feelings)
- 6 - Intllectual dimension (knomledge)
- 7 - Consequential dimension (effect)

درخور توجه دینی را به آنان بیاموزیم.

در نظام اسلامی دین زیربنای تمام مسایل جامعه است و لذا این تحقیق می‌تواند به‌عنوان ملاکی برای تحقیقات دینی مورد استفاده قرار گیرد. در ضمن از نتایج این تحقیق می‌توان برای مشاوران، مربیان تربیتی و پرورشی و حتی مدیران و دبیران استفاده کرد تا در جهت حل مشکلات رفتاری - اخلاقی و دینی دانش‌آموزان که اغلب ناشی از سستی عقاید دینی است بهره برده، جنبه‌های مثبت در عقاید دینی را تقویت و جنبه‌های منفی را حذف نمایند و به‌طور کلی در مسیر صحیح هدایت کرده و برای آینده‌ای روشن آماده سازند.

روش

روش تحقیق از نوع توصیفی و پیمایشی است، توصیفی است به این جهت که در پی شناخت علل و ریشه‌های پدیده‌ی مورد مطالعه نمی‌باشد و تنها در صدد شناخت ارزش‌های دینی دانش‌آموزان است. پیمایشی است زیرا پیمایش‌ها وسیله‌ی بسیار خوبی برای سنجش نگرش‌ها و جهت‌گیری‌ها در جمعیت‌های بزرگ هستند (فاضل، ۱۳۸۱، ص ۵۳۰).

جامعه‌ی آماری، نمونه و روش‌های نمونه‌گیری: جامعه‌ی آماری مورد نظر ما دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه در سطح شاهین‌شهر در سال تحصیلی ۸۲-۸۱ است و شامل دبیرستان‌های دخترانه و پسرانه، دولتی و غیر انتفاعی در رشته‌های نظری، فنی و حرفه‌ای و کاردانش می‌باشد. به‌طور کلی از پایه‌ی اول ۹۷ دانش‌آموز (۵۰ نفر پسر و ۴۷ نفر دختر) پایه‌ی دوم ۱۴۱ نفر (۷۴ نفر پسر و ۶۷ نفر دختر) پایه‌ی سوم ۱۴۶ نفر (۶۴ نفر پسر و ۸۲ نفر دختر) و در جمع ۱۸۸ پسر و ۱۹۶ دختر انتخاب شدند.

یافته‌ها

سؤال اول: معیارهای رسمی دینداری کدامند؟

پاسخ: اهم معیارهای رسمی دینداری بر اساس کتاب‌های درسی (تعلیمات دینی) سه دوره‌ی متوسطه^(۱) عبارتند از:

الف) حیطه‌ی دانش:

۱- انتخاب با اندیشه، تفکر و استعانت از هدایت الهی

۲- آشنایی با امامان

۳- آشنایی با مسایل روز (سیاسی)

ب) حیطه‌ی باورها:

۱- اعتقاد به توحید

۲- اعتقاد به فطرت الهی انسان

۳- اعتقاد به علم و عدالت خداوند

۴- اعتقاد به حاضر و ناظر بودن خداوند

۵- اعتقاد به نبوت و امامت

۶- اعتقاد به جهان آخرت

۷- اعتقاد به روح و بعد غیر مادی انسان

۸- اعتقاد به عالم و برزخ

۹- اعتقاد به پاداش و کیفر اخروی

۱۰- اعتقاد به فروع دین

ج) حیطه‌ی مناسک:

۱- انجام واجبات و مستحبات و دوری از مکروهات

۲- قرائت قرآن

۳- به‌جا آوردن نماز و روزه، دعا و مناجات و رعایت احکام

آنها

۴- دادن خمس و زکات

د) حیطه‌ی عواطف:

۱- آرامش جان با یاد خدا

۲- کمک خواستن از خدا در سختی‌ها

۳- تقرب به خدا و به‌یاد آوردن الطاف الهی

۴- توبه و استغفار

ه) حیطه‌ی پیامدها:

۱- انجام اعمال شایسته و نیکو

۲- رعایت اصل اعتدال

۳- شرکت در مسایل سیاسی

۴- ساده زیستن و قناعت

۵- حفظ حریم در روابط زن و مرد

۶- امر به معروف و نهی از منکر

۷- دفاع از دین

سؤال دوم: بررسی فاصله بین معیارهای رسمی و معیارهای دینداری از دیدگاه دانش‌آموزان.

الف) حیطه‌ی دانش:

با توجه به میانگین به‌دست آمده می‌توان گفت، آشنایی با امامان با میانگین ۴/۳۲ و به‌کارگیری فکر و اندیشه با میانگین ۳/۸۹ و آگاهی نسبت به مسایل روز (سیاسی) با میانگین ۳/۵۹، به ترتیب دارای اولویت بوده‌اند و با توجه به اینکه میانگین تمام ابعاد از حد متوسط بالاتر بوده است، لذا از این جهت معیارهای رسمی با معیارهای دینداری از دیدگاه دانش‌آموزان همخوانی دارد

۱- معیارهای رسمی دینداری از طریق مرکز آموزشی به‌افراد منتقل می‌شود، لذا برای بررسی معیارهای رسمی دینداری از کتاب دینی، سه دوره‌ی متوسطه بهره گرفته شد.

و هر دو دیدگاه اهمیت خاصی برای این ابعاد قائلند.

ب) حیضی باورها:

باتوجه به میانگین‌های به‌دست آمده در حیضه باورها، اعتقاد به‌عدل خداوند با میانگین $4/78$ و اعتقاد به‌توحید با میانگین $4/65$ ، اعتقاد به‌فطرت الهی انسان با میانگین $4/59$ ، اعتقاد به‌نبوت و امامت با میانگین $4/51$ ، اعتقاد به‌معاد با میانگین $4/41$ ، اعتقاد به‌فروع دین با میانگین $4/08$ ، نشانگر این می‌باشد که از دیدگاه دانش‌آموزان نیز اعتقادات و باورها نقش مهمی را در دینداری افراد ایفا می‌کنند و از این جهت معیارهای رسمی دینداری با معیارهای دینداری از دیدگاه دانش‌آموزان همخوانی دارد^(۱).

ج) حیضی مناسک:

باتوجه به میانگین‌های به‌دست آمده می‌توان گفت، تمام موارد مطروحه در معیارهای رسمی از دیدگاه دانش‌آموزان نیز، از اهمیت خاصی برخوردار بوده است چرا که تمام میانگین‌ها از حد متوسط ۳ به‌بالا بوده است.

د) حیضی عواطف:

باتوجه به میانگین‌های به‌دست آمده می‌توان گفت، تمام موارد ذکر شده در معیارهای رسمی از دیدگاه دانش‌آموزان نیز دارای اهمیت بالایی بوده، چرا که میانگین‌های به‌دست آمده در حد ۴ و بالاتر بوده است.

ه) حیضی پیامدها:

باتوجه به میانگین‌های به‌دست آمده انجام اعمال شایسته و نیکو، رعایت اصل اعتدال، امر به‌معروف و نهی از منکر و دفاع از دین با میانگین‌های بالاتر از ۴، نشانگر این مطلب بوده‌اند که از دیدگاه دانش‌آموزان یک فرد دیندار باید در حد بالایی این صفت را داشته باشد و حفظ حریم در روابط زن و مرد، ساده‌زیستی و قناعت، شرکت در مسایل سیاسی نیز باتوجه به میانگین‌های بالاتر از ۳، نشانگر این مطلب می‌باشد که از دیدگاه دانش‌آموزان این معیارها در مقایسه با مواردی که دارای میانگین بالاتر از ۴ بوده‌اند، از اهمیت کمتری برخوردارند.

در پایان با توجه به میانگین‌های به‌دست آمده در تمام ابعاد و حیضه‌ها می‌توان گفت، باتوجه به اینکه اصول اعتقادی بیشترین اهمیت را در معیارهای دینداری رسمی دارد، در این تحقیق نیز اصول اعتقادی دارای بالاترین میانگین‌ها بوده و سپس بعد عواطف، پیامدها، دانش و مناسک به‌ترتیب دارای بالاترین رتبه‌ها در میانگین بوده‌اند.

باتوجه به همین نتایج می‌توان گفت که بعد مناسک از دیدگاه دانش‌آموزان اهمیت کمتری در دینداری افراد داشته است و لیکن

در معیارهای رسمی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد.

می‌توان چنین نتیجه گرفت که میان معیارهای رسمی دینداری با معیارهای دینداری از دیدگاه دانش‌آموزان تفاوت چندانی وجود ندارد و آنچه در منابع رسمی برای یک فرد دیندار مطرح گردیده در بین دانش‌آموزان نیز دارای اهمیت بوده است.

سؤال سوم: معیارهای دینداری از دیدگاه دانش‌آموزان در رابطه با مقوله دانش دینی چیست؟

معیارهای دینداری برای یک فرد دیندار در حیضی دانش دینی عبارتند از:

۱- آشنایی با امامان

۲- آگاهی نسبت به واجبات دینی

۳- به‌کارگیری فکر و اندیشه

۴- آگاهی نسبت به مسایل روز

۵- آشنایی با متون دینی

۶- آگاهی نسبت به مذاهب

سؤال چهارم: معیارهای دینداری از دیدگاه دانش‌آموزان در رابطه با مقوله‌ی باورهای دینی چیست؟

معیارهای دینداری برای یک فرد دیندار در حیضی باورهای دینی عبارتند از:

۱- اعتقاد به‌عدل خداوند

۲- اعتقاد به‌توحید

۳- اعتقاد به‌فطرت الهی انسان

۴- اعتقاد به‌معجزه، نبوت و امامت

۵- اعتقاد به‌معاد و وجود شیطان

۶- اعتقاد به‌فروع دین

معیارهای دینداری برای یک فرد دیندار در حیضی مناسک دینی عبارتند از:

۱- خواندن نمازهای واجب، رعایت واجبات، راز و نیاز با خدا، خمس و زکات و انجام اعمال مستحبی

۲- انجام اعمال به‌خاطر کیفر بهشت و جهنم و زیارت اماکن مقدس

۳- خواندن نمازهای مستحبی و اعتقاد قلبی بدون انجام فرائض دینی

سؤال چهارم - معیارهای دینداری از دیدگاه دانش‌آموزان در رابطه با مقوله عواطف دینی چیست؟

معیارهای دینداری برای یک فرد دیندار در حیضی مناسک

۱- در تقسیم‌بندی معیارها، برخی از معیارها، به‌دلیل سنجیدن یک هدف، در هم ادغام شد، لذا در این قسمت نیز همین امر صورت گرفته، برای اطلاع بیشتر به‌فصل سوم تحقیق مراجعه شود.

دینی عبارتند از:

حیطه‌ی عواطف: با توجه به نتایج می‌توان گفت در حیطه‌ی عواطف تفاوت معنی‌داری در پاسخگویی به ابعاد، احساس آرامش با ذکر نام خداوند و احساس ترس از خداوند وجود دارد. به عبارت دیگر با توجه به میانگین رتبه‌ها، دختران در هر دو مورد دارای رتبه‌ی بالاتری هستند که نشان دهنده‌ی اهمیت این ابعاد در دینداری افراد از نظر دختران می‌باشد.

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان دختر و پسر در حیطه‌ی پیامدها: بر اساس نتایج در پاسخگویی به پنج بعد، تفاوت معنی‌داری بین دختران و پسران وجود دارد که در ذیل به آنها اشاره می‌شود.

داشتن ظاهر ساده، احساس وجود خدا در زندگی، روابط اجتماعی سالم، تواضع و رعایت مسایل اخلاقی، در تمام این ابعاد دختران دارای میانگین رتبه‌ی بالاتری بوده‌اند و اهمیت بیشتری برای این ابعاد در دینداری افراد قائلند.

ب) تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب پایه‌ی تحصیلی

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب پایه‌ی تحصیلی در حیطه‌ی دانش: بر اساس نتایج در بعد آگاهی نسبت به واجبات و به‌کارگیری فکر و اندیشه، که در مورد آگاهی نسبت به واجبات، با بالا رفتن پایه‌ی تحصیلی میانگین رتبه کاهش می‌یابد و این عکس به‌کارگیری فکر و اندیشه است، چرا که با بالا رفتن پایه‌ی تحصیلی میانگین رتبه‌ی افزایش می‌یابد.

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب پایه‌ی تحصیلی در حیطه‌ی باورهای دینی: بر اساس نتایج به دست آمده می‌توان گفت پایه‌های مختلف تحصیلی در این حیطه اتفاق نظر داشته‌اند.

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب پایه‌ی تحصیلی در حیطه‌ی مناسک دینی: مطابق نتایج، تفاوت معنی‌دار بین این ابعاد در پایه‌های مختلف وجود نداشته است. ولی در مورد خواندن نمازهای مستحبی و راز و نیاز با خدا با بالا رفتن پایه‌ی تحصیلی میانگین رتبه پایین آمده است.

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب پایه‌ی تحصیلی در حیطه‌ی عواطف دینی: مطابق نتایج در بعد عواطف هیچ تفاوت معنی‌داری در پایه‌های مختلف دیده نشد.

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب پایه‌ی تحصیلی در حیطه‌ی پیامدهای دینی: مطابق نتایج تفاوت معنی‌داری بین این ابعاد در پایه‌های مختلف وجود نداشته است.

ج) تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب طبقه: تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب طبقه در حیطه‌ی

۱ - توبه کردن

۲ - احساس آرامش با ذکر نام خداوند

۳ - احساس ترس از خداوند

۴ - احساس معنوی به هنگام زیارت حرم امامان

سؤال پنجم - معیارهای دینداری از دیدگاه دانش‌آموزان در

رابطه با مقوله‌ی پیامدهای دینی چیست؟

معیارهای دینداری برای یک فرد دیندار در حیطه‌ی پیامدهای

دینی عبارتند از:

۱ - احساس وجود خدا در زندگی، متعهد به تکلیف

۲ - رعایت مسایل اخلاقی، دفاع از دین

۳ - روابط اجتماعی سالم، تواضع

۴ - داشتن ظاهر ساده

۵ - شرکت در مسایل سیاسی

سؤال ششم - آیا معیارهای دینداری دانش‌آموزان با توجه

به متغیرهای جنس، پایه‌ی تحصیلی و وضعیت اقتصادی دارای

تفاوت معنی‌دار هست یا خیر؟

الف) تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب

جنسیت (دختر و پسر)

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان دختر و پسر در حیطه

دانش: مطابق نتایج به دست آمده دختران اهمیت بیشتری برای بعد

دانش دینی فرد دیندار قائلند، به جز بعد آگاهی نسبت به واجبات

دینی، که پسران و دختران تقریباً نظرات مشابهی داشته‌اند.

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان دختر و پسر در

حیطه‌ی باورها: مطابق نتایج در تعیین معیارهای دینداری در این

بعد دختران و پسران نظرات مشابهی داشته‌اند. به جز بعد اعتقاد

به توحید، نبوت، امامت و اعتقاد به وجود شیطان که در تمام موارد

فوق‌الذکر میانگین رتبه‌ی دختران بالاتر بوده و نشان می‌دهد

معیارهای دینداری در ابعاد ذکر شده، نزد دختران، از اهمیت

بیشتری برخوردار بوده است.

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان دختر و پسر در

حیطه‌ی مناسک: مطابق نتایج در تعیین معیارهای دینداری در این

بعد دختران و پسران نظرات مشابهی داشته‌اند. به جز بعد راز و نیاز

با خدا و اعتقاد قلبی به خدا بدون انجام فرائض دینی، که پسران در

مقایسه با دختران در بعد اعتقاد قلبی به خدا بدون انجام فرائض

دینی دارای میانگین، رتبه بالاتری می‌باشند. به عبارت دیگر

پسران در تعیین معیارهای دینداری، اعتقاد قلبی به خداوند را

مهم‌تر از انجام فرائض دینی دانسته‌اند.

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان دختر و پسر در

دانش دینی: بر اساس نتایج طبقه بالا بیشتر به آگاهی نسبت به مسایل روز در دینداری افراد اهمیت می‌دهند.

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب طبقه در حیطه‌ی باورهای دینی: مطابق نتایج در طبقات مختلف در حیطه‌ی باورها، هیچ تفاوت معنی‌داری مشاهده نگردد.

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب طبقه در حیطه‌ی مناسک دینی: مطابق نتایج در خواندن نمازهای مستحبی با بالا رفتن طبقه‌ی میانگین، رتبه پایین آمده است، البته این تفاوت معنی‌داری تنها در طبقات پایین و بالای جامعه مصداق دارد.

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب طبقه در حیطه‌ی عواطف دینی: در مورد معیارهای دینداری افراد در حیطه‌ی عواطف، طبقات مختلف نظرات مشابهی داشته‌اند.

تفاوت معیارهای دینداری دانش‌آموزان بر حسب طبقه در حیطه‌ی پیامدهای دینی: با توجه به میانگین رتبه‌ها می‌توان گفت با افزایش سطح طبقه از اهمیت داشتن ظاهر ساده و دفاع از دین کاسته می‌شود و اهمیت چندانی در معیار دینداری محسوب نمی‌گردد.

پیش‌نهادهای

۱- نظرسنجی انجام شده، نشان داد که دیدگاه افراد نسبت به معیارهای دینداری در سطح متوسط رو به بالاست. این نظرها نشان دهنده‌ی وجود زمینه‌های نظری نسبتاً خوب در زمینه‌ی دین است، بنابراین از آن می‌توان در جهت گرایش جوانان به دین و مذهب استفاده کرد.

۲- لازم است جهت ترغیب دانش‌آموزان مطابق معیارهای مورد قبولشان در امور دینی راه‌های مناسب توسط مسؤولان اداره (تربیتی) شناسایی و اجرا گردد و در حقیقت این امور درونی شود. - با توجه به مهم بودن ابعاد اعتقادی و عاطفی برای دانش‌آموزان، در تقویت حیطه‌های مناسک، پیامدها و دانش دینی بکوشیم.

۳- به دلیل تأثیرپذیری بیشتر پایه‌های اول و دوم در امور دینی، سرمایه‌گذاری بیشتر در این پایه‌ها صورت گیرد، تا در پایه‌های بالاتر مشکلات دینی کمتری داشته باشیم.

۴- در بعد باورها و عواطف دینی، تکرار مکررات نگردد، چون به اندازه کافی دانش‌آموزان بر این حیطه‌ها احاطه دارند و چون آنان را جزء معیارهای مهم دینداری می‌دانند، قاعدتاً در عمل نیز بیشتر به آن پای بندند.

۵- الگودهی صحیح، با توجه به معیارهای دینداری از دیدگاه دانش‌آموزان باشد تا به دین و الگوگیری راغب شوند، نه اینکه از آن زده شوند.

۶- نظرسنجی‌های انجام شده در حالت مقایسه‌ای، نشان می‌دهد که بین نگرش‌ها و نظرها در ابعاد مختلف همسانی وجود ندارد. این ناهمسانی احتمال دارد نشان دهنده‌ی شناخت ناقص افراد باشد، بنابراین با برنامه‌ریزی صحیح می‌توان این شناخت را کامل کرد.

۷- با توجه به اینکه شواهد مربوط به مقایسه تفاوت نگرش‌ها نشان داد که کماکان مؤلفه‌هایی مانند، پایه، جنس، طبقه بر نگرش‌های دانش‌آموزان اثر می‌گذارد، این اثرگذاری نیازمند برنامه‌ریزی‌های کوتاه مدت و بلند مدت در راستای کاهش تأثیرات این عوامل است.

۸- با توجه اینکه از دیدگاه دانش‌آموزان پسر، اعتقاد قلبی به خدا بدون انجام فرائض دینی، در دینداری افراد مدنظر قرار گرفته و هم‌چنین با توجه به اهمیت انجام فرائض دینی، مریبان پرورشی و مسؤولان امر با ارائه‌ی راه حلی این شناخت ناقص را کامل کنند.

۹- مطابق نتایج به دست آمده، پایه‌های اول اهمیت چندانی برای به‌کارگیری فکر و اندیشه در دینداری افراد قائل نیستند و این امر ممکن است سبب گرایش به گروه‌های انحرافی شود، بنابراین با آگاهی دادن به دانش‌آموزان در زمینه‌ی به‌کارگیری فکر و اندیشه می‌توان از این‌گونه انحرافات جلوگیری کرد.

۱۰- آگاهی نسبت به واجبات و هم‌چنین انجام مناسک از عوامل مؤثر در اصلاح جامعه می‌باشد، بنابراین تقویت و درونی کردن این امور می‌تواند سبب بهبود وضعیت اجتماعی گردد.

۱۱- بالاخره اینکه از دیدگاه دانش‌آموزان فردی دیندار قلمداد می‌گردد که دارای اعتقادات و عواطف دینی بالایی باشد، ولی در بعد مناسک و پیامدها در حد متوسط باشد، حال آنکه اعتقادات و عواطف دینی زمانی ارزش واقعی خود را آشکار می‌سازد که در اعمال و مناسک فرد دیندار مشهود باشد. بنابراین مسؤولان امر بایستی با توانی هر چه بیشتر در جهت رفع این نقیصه بر آیند.

منابع

- اینکلهارت، رونالد (۱۳۷۳) تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی، مترجم مریم وتر، تهران: نشر کویر.
- بهداروند، محمد مهدی (۱۳۸۰) تعاریف دینداری، سیاست، ۸۰/۳/۹
- بی، ارل (۱۳۸۱) روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه رضا قاضل، تهران: سمت.
- سراج‌زاده، سید حسن (۱۳۷۹)، اجتماع اخلاقی مسلمانان: تبیین جامعه‌شناختی تأثیر باورهای اسلامی بر میزان جرم، پژوهش، شماره ۳
- طالبان، محمد رضا، سنجش دینداری جوانان دانش‌آموز، اداره آموزش و پرورش، منطقه ۵، تهران: ۱۳۷۷، نمایه ۷-۸
- قاسمی، وحید (۱۳۸۰) گونه‌شناسی و تبیین فرهنگ سیاسی دانشجویان شاغل به تحصیل در ایران، رساله دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه اصفهان.